

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. rugsėjo 8 d. *

Paminėtos LLA Žemaičių legiono vado pulkininko Jono Semaškos-Liepos žūties metinės

Vasarįkai karštą rugpjūčio 12 dieną į Plungės rajono Platelių miestelį prie paminklo, skirto Lietuvos laisvės armijai, atvyko daug garbingų svečių. Čia buvo minima Lietuvos kalininko, Lietuvos laisvės armijos Žemaičių legiono vado, pulkininko Jono Semaškos-Liepos 70-ios žūties metinės. Minėjime dalyvavo Jono Semaškos sūnus Alvydas Semaška, Lietuvos laisvės armijos sajungos nariai, Lietuvos šauliai, kariai kūrėjai, karininkai, LR Seimo nariai, visuomenės atstovai, tie, kam brangi Lietuvos nepriklausomybės kovų istorija.

Renginys prasidėjo pėsčiųjų žygiu dviračių takais aplink Platelių ežerą. Prie paminklo išsirikiavo organizacijų vėliavos. Šv. Mišias aukojo Lietuvos šaulys, LLA sajungos kapelionas, Kauko šv. Jurgio konvento gvardijonas, kunigas Paulius Saulius Bytautas OFM, giedojo LPKTS Plungės filialo choras „Tėvynės ilgesys“, vadovaujanas Rūtos Cerneckienės.

Po šv. Mišių minėjimo dalyvius pasveikino renginio vedėjas Kauno karininkų ramovės ryšių su visuomene skyriaus specialistas atsargos majoras Gediminas Reutas. Dalyvavo LR Seimo nariai: Jonas Varkalys, Gintarė Skaisytė, išeivijos T. Daukanto jūrų šaulių kuopos vadas Vytautas Jurevičius, trijumitu atlikęs giesmę „Marija, Marija“, Lietuvos šaulių sajungos vado pavauduoja atsargos majoras Žydrūnas

Šadauskis, Vakarų (Jūros) šaulių 3-ios rinktinės vadas ats. mjr. Rolandas Lukšas, LŠS V. Pūtvio klubo prezidentas Stasys Ignatavičius, Lietuvos atsargos karininkų sajungos Marijampolės skyriaus pirmininkas, LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo Marijampolės skyriaus pirmininkas ats. ltn. Anicetas Varnas ir LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo Klaipėdos skyriaus pirmininkas Virginijus Valančiauskas, politiniai kaliniai A. Petruševičius ir V. Voroneckas, Lietuvos Sajūdžio Kauno tarybos pirmininkas Raimundas Kaminskas ir kiti garbingi svečiai. Platelių miestelio rimtų sudrumstę trys Žemaitijos šaulių 8-os rinktinės Garbės sargybos šaulių edukacinės salvės: už Lietuvą, už kariniuomenę, už Lietuvos šaulius.

Asmenys, pasižymėję jamžinant Lietuvos laisvės armijos karių atminimą, Lietuvos kovų istoriją, buvo apdovanoti Lietuvos karininko Jono Semaškos-Liepos kryžiais-medaliais ir Žemaičių apygardos „Partizanų žvaigždėmis“. Panašiais kryžiais-medaliais pats Jonas Semaška buvo apdovanotas kovodamas vokiečių armijos sudėtyje prie Stalingrado. Ten jis pateko į Raudonosios armijos apsupty, tačiau su batalionu prasiveržė pro tris Raudonosios armijos apsuptyes žiedus. Už šį žygdarbi kpt. Jonas Semaška ir kariai buvo apdovanoti.

1945 metais kapituliavus Vokietijai Jonas Semaška nepasitraukė į Vakarus,

nepasidavė į Raudonosios armijos nelaisvę. Slapstydamasis grįžo į Lietuvą, užmezgė ryšius su Žemaitijos partizanais ir ryšininkais. Vėliau Lietuvos laisvės armijos Žemaitijos partizanų vadų pasitarime buvo išrinktas Žemaičių LLA legiono vadu. Jo tikslas – parrengti Lietuvos ginkluotujų pajėgų planą, ruošiantis vieningam sukiliui prieš okupantų valdžią. 1946 metų balandžio 15 dieną Jonas Semaška-Liepa suimtas Telšiuose. Čia ji 1946 metų spalį teisė MVD Vilniaus įgulos karo tribunolas. Paskutinis LLA partizanų legiono vado žodis buvo išdidus, tarsi priesakas kiekvienam lietuviui tėsti kovą už Lietuvos Nepriklausomybę.

Lietuviško lauko akmenyje iškaltas

karžygio portretas ir šūkis „Kova dėl laisvės – amžinė“. Tai – Žemaitijos nacionalinio parko amatų meistro Antano Vaškio iš Plungės rajono kūrybinis darbas. „Primindamas lietuvių kovas dėl laisvės šis paminklas gyvuos 500 metų“, – patikino jaunas skulptorius. Šis gražus gamtos kampelis paminklui pasirinktas ne atsikritinai. Būtent čia, Platelių miškuose, 1944 metų rugpjūtį buvo įsikūrusi Kazio Veverskio vadovaujama LLA karių – „vanagų“ apmokymo stovykla. Ivertinus tuometinę situaciją vadovybė priėmė sprendimą – apmokytiems „vanagams“ vykti į gyvenamąias vietoves ir pradėti partizaninių karų.

Irena MONTVYDAITĖ-GIEDRAITIENĖ

Socialinio teisingumo belaukiant

Laisvės kovų dalyviai ir tremtiniai daugiau nei dešimtmetį laukia socialinio teisingumo ir atjautos iš visų buvusių ir dabartinės valdžios. Kai svarstoma socialiai jautrių gyventojų grupių padėtis ir ieškomos valstybės galimybės jiem spadėti, tremtiniai visada liekapsekutinėje vietoje. Vieni sakė, kad tremtiniai ir taip jau daug gavo (?!), kiti – kad jie „savi“ ir gali palaukti. Tremtiniai iš tiesų yra labai kantrūs ir supranta valstybės biudžeto sunkumus, bet kai jų buvo prašoma palaukti metus kitus, kol ekonomika po krizės atsigaus, o tas „atsigavimas“ tėsiasi dešimtmetį, tai ir kantriausieji kantrybė trūksta.

Vyriausybė žada vidutines Sodros pensijas iki 2020 metų padidinti 27,5 procento. 2016 metais vidutinė pensija buvo 255 eurai, iki kitų rinkimų ji turėtų padidėti 70 eurų – iki 325 eurų. Šiam tikslui prireiktų apie 200 milijonų eurų? Tuo tarpu Sodros skola valstybei yra 3,85 milijardai eurų! Ją keti-

nama „nurašyti“? Statistikos departamento skelbia, kad 2016 metų pabaigoje Lietuvoje 908 tūkstančiai žmonių (trečdalis gyventojų) gavo bent vienos rūšies pensiją. Per metus pensininkų sumažėjo 6000. Senatvės pensiją gavo 674,4 tūkstančio asmenų, arba ketvirtadalis šalies gyventojų. Netekto darbingumo pensijas gavo 162,2 tūkstančio asmenų, o našlių pensijas – 221,8 tūkstančio žmonių. Laisvės kovų dalyvių ir tremtinų yra kelis kartus mažiau, o partizanų gyvų – apie trys šimtai. Tai ir biudžeto išlaidos jų pensijų padidinimui būtų nereikšmingos.

Pagaliau tunelio gale pasirodė mažas vilties žiburėlis. Seimo nariai Arvydas Anušauskas ir Agnė Bilotaitė rugpjūčio 18 dieną įregistruavo įstatymo „Valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 2straipsnio pakeitimo“ projektą. Seimui siūloma valstybinių pensijų bazę padidinti nuo 58 eurų iki 65 eurų arba 7 eurais. (keliamai į 2 psl.)

Kviečiame į žygį „Prisikėlimo apygardos partizanų takais“

Rugsėjo 16 d. LPKTS Šiaulių ir Kuršėnų filialai kviečia į žygį „Prisikėlimo apygardos partizanų takais“.

10 val. šv. Mišios Šiaulių Šv. Jurgio bažnyčioje (Dubijos g., Šiaulių centre) – dalyje, prie geležinkelio stoties).

11 val. pagerbsime pasipriešinimo sovietų okupacijai aukų atminimą.

11.30 val. aplankysime Ginkūnų kapinių panteoną.

13 val. – partizanų vadavietės bunkeris Gulbino miške. **14.30 val.** – paminklą žuvusiems partizanams Mikutaičių kaime.

16 val. žygio aptarimas prie Agailės miško koplyčios.

Maršruto ilgis apie 75 km.

Pasiteirauti tel. 8 682 46651 (Vale-rija Jokubauskienė).

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinės informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 2,45 Eur.

Retoriniai klausimai

Rugpjūčio 12 dieną Nedzingėje buvo iškilmingai paminėti šiose apylinkėse žuvę partizanai. Minėjimą organizavo Kaune gyvenantis buvęs Nedzingės partizanų ryšininkas Juozas Peičius, jau perkopės devyniasdešimtmetį. Šv. Mišias aukojo Kaišiadorių vyskupas emeritas Juozas Matulaitis, pamokslo metu paminėjės didelį partizanų pasiaukojimą kojoje už laisvę ir neprieklausomybę.

Juozas Peičius buvo vienas iš paminklo žuvusiems partizanams statybos iniciatorių. Paminkle įrašyti 36 partizanų vardai, pavardės, slapyvardžiai, gimimo ir mirties datos. 1998 metais atidengiant ir šventinant paminklą, J. Peičius pasižadėjo kasmet surengti minėjimą, pagerbti partizanų atminimą ir ši pasižadėjimą vykdo.

Perlojoje prie Vytauto Didžiojo paminklo partizano Juozo Ciūnio iniciatyva pastatytame paminkle partizanams įrašyti 48 žuvusiųjų vardai. Senosios Varėnos kapinėse Jono Jakubavičiaus-Rugio, 3-iojo bataliono vado pastatytame paminkle partizanams įrašyti 148 žuvusių kovotojų vardai. Liškiavos kapinėse pastatyti 27 kryžiai. Merkinės Kryžių kalnelyje, prie koplyčios, įrašyti 323 partizanų, kovojušių Adolfo Ramanauską-Vanago pirmajame batalione, vardai.

Kasčiūnų kaime atkūrėme partizanų vadavietę.

Iš viso paminkluose įrašyta 670 Dainavos apygardos Merkio rinktinės partizanų vardų. Visus atminimo ženklus pastatė nedidelė grupelė entuziastų – politinių kalinių, tremtinių ir laisvės kovų dalyvių. Valdžia nieko nematė, negirdėjo, nepadėjo. Kodėl tai rūpėjo tik saujelei paprastų Lietuvos žmonių?

2005 metų rugpjūčio 12 dieną „Merkio krašte“ buvo publikuotas ma-

no straipsnis „Aukščiausias“ namas Merkinėje“. Tai vieno aukšto niekuo neišsiskiriantis iš kitų namas. Kodėl aukščiausias? Anuomet žiaurus enkavedistas L. Martavičius mėgo atvesti iškankintą tardomąjį, jei šis dar laikydavosi ant kojų, prie grotuoto būstinės lango ir šmaikštaudamas aiškindavo, jog šis namas tokis aukštas, kad pro langą gali matyti Sibirą... O tardomas, užtinusiomis akimis, galėdavo pamatyti tik grioždišką lauko išvietę. Nuo 1999 metų šiame name buvo įkurtas sovietų genocido muziejus. Svarbiausias eksponatas – partizanų ir jų ryšininkų krauju aptašytos sienos. Ilgokai teko pavargti, kad buvusių stribų būstinę atiduotų muziejui. Deja, jis veikė labai trumpai ir jau keliolika metų visai užmirštas. Dabar ant muziejaus durų kabos surūdijusi spyna ir takas užžėlęs piktžolėmis. Iki šiol nenuspręsta, kada pradės kapitalinį remontą.

Atrodo, kad muziejaus likimą pakoregavonetoli, aukštumelėje, stovintis raudonarmietis su penkiakampe žvaigžde ir automatu ant krūtinės. Ką jis saugo?

Kodėl tiek metų niekas nepasirūpi – istorinės atminties išsaugojimo objektu – muziejumi?

Buvęs politinis kalnys Gediminas Igūnas dirbdamas mokėsi Vilniaus universiteto istorijos fakultete. Atgimimo metais aktyviai dalyvavo Sajūdžio veikloje. 1993 metais buvo įdarbintas Lietuvos Archyvų generaliniu direktoriu. Kruopščiai išnagrinėjo archyvų dokumentus apie 1863 metų sukilių.

2007 metais paraše dokumentinę knygą „Antanas Mackevičius. Sukilimo žygiai ir kovos“ apie 1863 metų sukilių ir jo dalyvius. Knygoje pasakojama apie Antano Mackevičiaus vaikystę ir kuni-

Partizanų pagerbimo iškilmės Nedzingėje

„Genocid.lt“ nuotrauka

gystės metus Paberžės bažnyčioje. 1863 metų sausį Antanas Mackevičius surinko kelių šimtų sukilių būrių ir išzygiavo nuo Paberžės bažnyčios, kad susijungtų su kita sukilieliais. 10 mėnesių Antanas Mackevičius vadovavo sukiliumi, kol caro kariuomenė sukilių numalšino.

G. Ilgūnas sovietmečiu su bendražygiais dvieju motociklu važiavo A. Mackevičiaus ir jo sukilių kovų keliais, klausėsi sutiktų garbingo amžiaus kaimo žmonių pasakojimų, išgirstų iš senelių, apie A. Mackevičiaus žygius. G. Ilgūnas ir jo bendražygiai įveikė apie du tūkstančius kilometrus. Norėtusi, kad tos kelionės pabaiga būtų Vilniuje, Lukiškių aikštėje. Vilniaus general-gubernatorius M. Muravjovas, gavęs Koriko vardą, Lukiškių aikštėje nužudė Zigmantą Sierakauską, Konstantiną Kalinauską ir daugelį kitų sukiliimo vadų (A. Mackevičius, M. Muravjovo įsakymu, buvo pakartas Kaune). Šiandien Lukiškių aikštėje nerimas jokio ženklo, kuris primintų apie 1863 me-

tų sukilių ir pokario partizanų žygius.

Ir vėl kyla klausimas: kodėl?

Nors tai tik retoriniai klausimai, pabandysiu i juos atsakyti.

1940 metų birželio 15 dieną, kai buvo okupuota Lietuva, sovietai atrado tik 80 komunistų, kurių daugelis buvo kitataučiai. 1990 metais Lietuvoje jau buvo 200 tūkstančių komunistų. Stribai, kurie automatu buožėmis į Sibirą varė darbščiausius ir šviesiausius Lietuvos žmones, būdami beraščiai, tinkamai pasitarkę tapo kolchozų pirmininkais ir įmonių bei įstaigų vadovais. Jų vaikams buvo atviros durys į visas moksłų aukštumas. Atkūrus neprieklausomybę, stribųvaikai ir vaikaičiai pagal tėvų modelį ėmė valdyti Lietuvą. Valdo Lietuvą iki šiol. Jeigu jų tėvams teko paplušeti, kad išvežtu į Sibirą Lietuvos gyventojus, tai dabar valstybės šulams nėra jokio rūpesčio – Lietuvos gyventojai, pasisotinėję jų valdymu, patys palieka gmtajį kraštą ir išvyksta į užsienį.

Vytautas KAZIULIONIS

Socialinio teisingumo belaukiant

Be to, Laisvės kovų dalyviai ir tremtiniai jau bene 20 metų siekia, kad būtų išskirti i atskirą valstybinių pensijų gavėjų kategoriją. Daug kartų buvo kreiptasi į Seimą ir Vyriausybę, įrodinėta tokio žingsnio būtinybė ir teisėtumas, bet visos pastangos įėjo veltui. Gal valdantiesiems buvo „nepatogu“ skriausti jų elektoratą – buvusius stribus ir enkavedistus, trėmusius žmones ir žudžiusius partizanus. Dabar jie pavadinti karoveteranais ir pensijas gauna kartu su tremtiniais. Dėl to visiems Laisvės kovų dalyviams yra labai skaudu. Seimo Nukentėjusių asmenų teisių ir reikalų komisijos pavadinimo pakeitimas į Laisvės kovotojų komisiją gal yra pirmas žingsnis į Laisvės kovotojų ir tremtinų išskyrimą i atskirą valstybinių pensijų gavėjų kategoriją? Kita skriauoda yra tai, kad moterys tremtinės, išauginusios dorais 6–7 vaikus, norėdamos gauti Motinos Didvyrės pensiją, privalo atsisakyti tremtinės pensijos, nes pagal įstatymą galima gauti tik vieną valstybinę pensiją. Bet ar jি dėl to tampa nebe tremtinė? Dabartinėje Seimo kadencijoje yra daug tremtinėi ir jų vaikų. Jie turėtų pasirūpinti, kad tremtiniai daugiau nebūtų skriaudžiami ir pagaliau sulauktų socialinio teisingumo.

Anksčiau Seime siūlomas įstatymo pataisais Algirdas Sysas atremdavo tei-

giniu: „Jūsų labai daug – apie 90 tūkstančių, ir per daug kainuoja valstybei“. Sakyta, kad jūs, tremtiniai, ir taip jau daug gavote. Tik kas iš to „daug“ liko? Bene tik mažutė tremtinio pensija. Visos kitos lengvatos yra tos pačios, kaip ir visiems seniorams.

Visuomeninė taryba, veikianti Seime prie Laisvės kovotojų komisijos, yra gavusi Nukentėjusių asmenų valstybinių pensijų gavėjų suvestinės lentelę, kurioje yra net 17 nukentėjusių asmenų kategorijų. Lentelėje yra pateikti trejų metų (2014, 2015 ir 2016 metų) pensijų gavėjų skaičiai. Iš viso jų 2014 metais buvo 70 904, o 2016 metų pabaigoje liko 65 176. Per metus sumažėjo 5728 žmonėmis, arba kasmet po 2864 žmones. Manytina, kad ir 2017 metais į Amžinybę bus išėjė dar apie 3000 žmonių. Nors prirašoma vis naujų pensijų gavėjų ir naujų kategorijų, kaip kad žydų gelbėtojai ir kitų, tarp jų išimtinai pasipriešinimo dalyviai, tremtiniai ir Nepriklausomybės gynėjų 2014 metais buvo 37 969, o 2016 metų pabaigoje liko 35 570 arba 2399 žmonėmis mažiau. Per metus sumažėjo po 1199 žmones. Tikėtina, kad toliau šis mažėjimas augs geometrine progresija, nes žmonės sensta. Gali būti, kad 2017 metų pabaigoje liks apie 32 tūkstančiai tremtinėi. Socialinių reika-

lų ir darbo ministerija pateikė informaciją apie I laipsnio valstybinių pensijų gavėjus: 2014 metais gavėjų buvo 636, iš jų 415 karių savanorių, 2015 metais atitinkamai – 555 ir 336 ir 2016 metais – 496 ir 279. Mirtis nepagailėdama šienauja visus.

LGRTC Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija 1997–2016 metais Kario savanorio statusą pripažino 7297 asmenims ir 6774 asmenims Laisvės kovų dalyvio statusą. Nuo okupacijos nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažintas 88 839 asmenims, tarp jų politinių kalinių – 5713, tremtinėi – 5911, represuoti – 948, kitų nukentėjusių asmenų – 19 186, perkeltų – 2652, beglobių vaikų – 972, Afganistano karo dalyvių – 257. Iš viso teisinis statusas yra pripažintas 102 910 asmenų, iš kone 350 tūkstančių nukentėjusių nuo sovietinio teroro. Tik kas trečio žmogaus atminimas yra jamžintas. Pasipriešinimo dalyvių teisių komisijai dar daug metų teks įtemptai dirbt, kad visos aukos būtų įvardytos ir jamžintos. Gal 330 tūkstančių (iš jų 200 tūkstančių žydų) nacių teroro aukų atminimo ir pagerbimo darbai vyksta greičiau, nes dirba keilių organizacijos, tarp jų ir iš užsienio.

Pastaba. Publikuojami duomenys gauti iš oficialių šaltinių.

Dr. Povilas JAKUČIONIS

Ivykiai, komentarai

Kova ne dėl statuso, bet dėl įtakos

Vienoje antiputiniškoje televizijoje rašytojas disidentas Viktoras Suvorovas kalbėjo apie užprogramuotą problemą, kuri lémė Putino režimo įsigalėjimą: pasak jo, po Sovietų sąjungos griūties Rusijai nepavyko atlkti liustracijos, o tai reikė, jog milijonai KGB informatorių („stukačių“), dirbusių virose gyvenimo srityse, liko nežinomi, ir jie bus suinteresuoti tokiais likti. Putino režimas garantuoja jiems amžiną inkognito, taigi tie informatoriai padarys viską, kad išsaugotų režimą. Liūdnai, bet dabar demokratija Rusijoje neįmanoma, teigė rašytojas.

Rusiją ir V. Suvorovą prisiminiai natsitiktinai – juk ir mūsų šalyje galime ižvelgti panašių niuansų: iš pat pradžių neatlikus liustracijos susidarė patogios aplinkybės manipuliavimu su KGB, vėliau priimtas sprendimas leisti prisipažinusiem KGB informatoriams išlikti inkognito irgi suveikė dviprasmiskai, nes atsirado reikalaujančiu tuos prisipažinusiuosius paviešinti, taip atgrasant to nepadariusiuosius... Trumpai tariant, šis reikalus susijęs su desperatiškais „buvusiųjų“ bandymais išlaikyti įtaką.

Įtakai išlaikyti tinka visi būdai. Net vardai, pavadinimai, statusai. Nauju mokslo metų proga teko prisiminti keiliokos metų senumo istoriją, nutikusią vienam Lietuvos miestelyje. O nutiko štai kas: vienas vietinis rezistentas (sovietmečiu platino Bažnyčios „Kroniką“) ir aktyvus sąjūdininkas pasiūlė vienos vidurinei mokyklai suteikti žymaus išeivijos poeto, kilusio iš šio miestelio, vardą. Mokyklos senbuviai, o tiksliai „aktyvas“, labai susinervino,

kad „landsbergistas“ kišasi į jų gyvenimą, ir rado būdą, kaip užkirsti kelią garsojo žemėlio poeto vardo įamžinimui. „Aktyvas“ prisiminė, kad prieš karą mokykla vadinosi kito žymaus poeto, prieš pusantro amžiaus porą metų gyvenusio miestelyje, vardu. Taip švietimo įstaiga tapo to žymaus žmogaus vardo mokykla, o „landsbergistas“ su savo pasiūlymais buvo pravarytas. Tik bėda – tas žymus žmogus buvo vyskupas, o vardas, kaip sakoma, įpareigoja. „Aktyvas“ netrukus émė piktintis, kad į mokyklos gyvenimą kišasi kungas... Bet ir čia Brazauskas gerbėjai (o ką, jūsų manymu, gali dievinti „aktyvas“?) rado išeitį – kai mokykla buvo reorganizuojama į gimnaziją, pavadinime nebliko žodžio „vyskupas“. Atrodytų, koks skirtumas, bet ši istorija tik dar kartą patvirtina teiginį, kad „buvusieji“ jokioje jau neprilausomos Lietuvos srityje nė už ką neužleido ir neužleis savo poziciją.

Kone kiekvienoje Seimo kadencijoje kyla ginčai, susiję su vienu asmeniu ir istorine tiesa: kalbame apie Vytautą Landsbergį. Istorinė tiesa yra tai, kad Lietuvai pasukus neprilausomybės atkūrimo keliu, jai vadovavo V. Landsbergis. Būdamas Aukščiausios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininku jis faktiškai atitiko aukščiausio šalies vadovo rangą – tokį, koks dabar yra valstybės Prezidento. Tad kodėl neatiduoti žmogui deramos pagarbos ir nepričinti jam šio statuso? Beje, kaip teisingai pastebėjo buvęs Konstitucinio Teismo teisėjas Vytautas Sinkevičius, kalba eina apie „pričinimą“, o ne „suteikiimą“, ir tai keičia reikalo esmę.

„Tik per mūsų lavonus“ – pareiškė „buvusieji“ ir prasidėjo... Praeitoje Seimo kadencijoje V. Landsbergui neįtikėtiną pagarbą demonstravo Loreta Graužinienė (bet vargu, ar kas patikėjo jos geranoriškumu), o sjmet dabartinio Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis pareiškė, jog metas pripažinti valstybės vadovo statusą V. Landsbergui. Ir vienu, ir kitu atveju nė per nago juodymą nerasisime tikro noro žodžius parversti realybę. O kad po šiaisiai neva geranoriškais siūlymais slepiasi kas kita, galima neabejoti – kaip taikliai pasakė vienas politikas, „nesiseka valstiečiams vykdyti pažadus – šekit Landsbergi, tegu žmonės pasipiktina juo“.

Žiniasklaidoje irgi nestigo tendencingų antraščių, pavyzdžiu, „i žodžiu karą išivėlė ir sūnus, ir anūkas“. (Keista, negi sūnus ir anūkas neturėtų palakyti senelio? Kita vertus, pavliko marozovo (būtent mažosiomis raidėmis reikėtų rašyti ši komunistinės moralės etaloną!) dvasia išauklėti „buvusieji“ to ir nepajégūs suprasti.)

Vis dėlto yla iš maišo greitai išlenanda. Demonstruodami gilią išmintį ir Konstitucijos išmanymą, valdanciosios daugumos lyderiai émė aiškinti, kad V. Landsbergui Prezidento statuso negalima suteikti, nes tuo metu tokią pareigą nebuvo. Na, nebent „Valstybės vadovo“ statusą suteiktume, siūlė Seimo Pirmininkas V. Pranckietis, arba privilegijas, anot Vyriausybės vadovo Sauliaus Skvernelio. Taip ir norisi sušuktiti: nevarkite, draugai, jūsų interesas – ne deramos pagarbos atidavimas žmogui, vadovavusiam Lietuvai atkuriant neprilausomybę, bet pirmojo neprilausomybę atkūrusios Lietuvos Pre-

zidento Algirdo Mykolo Brazauskos pozicijos išsaugojimas! Jums ne privilegijas suteikti nesinori, jums gaila komunistų su A. Brazauskui priešakyje nusigriebtų pozicijų!

Vadinkime daiktus tikraisiais vardais. Jei pripažinsime V. Landsbergui Prezidento statusą, nebeliks to „pirmojo“, teigusio, kad „neprilausomos Lietuvos idėja nereali“, nebeliks Lietuvos istorijoje komunistų, neva „ir tada dirbusių Lietuvali“, teigiamos padėties. O kalbos apie privilegijas ir pensijas tėra raudonas skuduras buliui – liaudies masėms, virkaujančioms, kaip gerai buvo „prie rusu“ ir koks balsus Landsbergis, sugriovęs kolūkius. Ko gero, toms masėms neišilta, neišalta, bus pripažintas Prezidento statusas V. Landsbergui ar nebus, o va privilegijos, pensijos – tai jau ne! Tiesą sakant, būtų idomu pamatyti, kaip reagotų masės ir ką suoktų neokomunistiniai propagandistai, jei su statuso pripažinimu nebūtų jokių privilegijų?

Todėl aišku kaip dieną – „brazauskistai“ siekia legitimizuoti savajį vaidmenį Lietuvai atkuriant neprilausomybę, parodyti save kaip atsidavusius kovotojus už mūsų šalies neprilausomybę ir suklestėjimą. Žinoma, tai skirta ateities kartoms, nes šiandien dar per daug žmonių, menančių, kaip komunistai trukdė atkurti mūsų valstybę „smetoninės Lietuvos“ pavyzdžiu, kaip jie prichvatizavo valstybės ir kolūkių turą. Galų gale net ir šiandien išlenda visokie basčiai ir skardžiai, dirbantys Maskvos naudai. O kada „brazauskistai“ nedirbo Maskvos naudai, leiskite paklausti..?

Gintaras MARKEVIČIUS

Baltijos šalių saugumui – JAV dėmesys

Rugsėjo 1 dieną Vilniuje Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Jungtinių Amerikos Valstijų pajėgų vadavietės (EUCOM) sausumos pajėgų vadu generolu leitenantu Benu Hodgesu.

Susitikime aptarta saugumo padėtis Baltijos šalyse, dvišalis Lietuvos ir JAV karinis bendradarbiavimas, NATO gynybos ir atgrasymo stiprinimas.

Pasak Prezidentės, JAV dėmesys Baltijos šalių saugumui, ypač dabar, kai rugpjūtis dėl stiprinant Lietuvos, Latvijos bei Estijos saugumą 2014 metais, kai Rusija pradėjo agresiją prieš Ukrainą ir okupavo Krymą. Generolas Benas Hodgesas taip pat vienas pirmųjų atkreipė dėmesį į „Suvalkų koridorius“ problemą ir skiria didelį dėmesį į gynybos stiprinimui.

Ivertinus dabartinę įtemptą saugumo padėtį ir artėjančias „Zapad 2017“ pratybas, Baltijos oro policijos misija perėmė didelę patirtį turinčios JAV ka-

rinės oro pajėgos. Lietuvos, Latvijos ir Estijos oro erdvę saugo dvigubai daugiau nei išprasta naikintuvų. I Lietuvą taip pat atvyko rotacinė JAV karių kuopa su karine technika.

Kalbėdama apie tolesnį Baltijos šalių saugumo ir gynybos stiprinimą, Prezidentė pabrėžė, jog JAV lyderystė, užtikrinant nuolatinį karių buvimą ir regioninę oro gynybą yra itin svarbi. Šalies vadovės teigimu, didelę patirtį turinčios JAV pajėgos ir moderni ginkluotė regione yra geriausias atgrasymas.

Valstybės vadovė taip pat pabrėžė, jog tolesnis rytinio NATO flango gynybos stiprinimas yra viso Aljanso saugumo klausimas. Todėl būtina parengti nuolatos atnaujinamus gynybos planus su priskirtais pajėgumais, kuriuose taip pat būtų numatytos priemonės užkirsti kelią galimai Baltijos šalių karinei izoliacijai. Taip pat greitinti sprendimų priėmimą, daugiau galių perduodant karinei vadovybei. Atsižvelgiant į kylančias grėsmes atitinkamai geografiškai perdislokuoti karines pajėgas.

Prieš aukščiau minėtą susitikimą, rugpjūčio 30 dieną Prezidentė D. Grybauskaitė susitiko su JAV Kongreso

narių delegacija. Susitikime buvo aptarta saugumo padėtis artėjant „Zapad“ pratyboms, atsakas į hibridines grėsmes, Lietuvos ir JAV bendradarbiavimas gynybos, energetikos, ekonomikos srityse.

Prezidentės teigimu, Lietuva visuomet jautė tvirtą JAV Kongreso paramą Baltijos šalims ir aiškų mūsų regionui kylančių grėsmių supratimą. Principinga JAV Kongreso pozicija dėl sankcijų Rusijai, ES energetinės neprilausomybės, atkirčio propagandai ir kibernetinėms atakoms prisideda ir prie Lietuvos saugumo.

Artėjant „Zapad“ pratyboms, JAV užtikrintai įgyvendina gynybos išipareigojimus. Lietuvoje dislokuoti JAV karių ir technika, NATO oro policijos misija sustiprinta papildomais JAV nai-kintuvais. Rudenį Baltijos jūroje laukiами JAV kariniai laivai.

Tačiau, pasak Prezidentės, virtuallijoje ir informaciniuje erdvėje pratybos „Zapad“ jau prasidėjo. Lietuvai ir visam regionui patiriant kibernetinius išpuolius, propagandas atakas ir provokacijas, būtinės ir glaudesnės bendradarbiavimas atremiant hibridines grės-

mes. Todėl JAV Kongreso išreikšta parama kovai su priešiška propaganda Europoje – vertinga ir itin svarbi.

Susitikime aptarti ir ES energetinio saugumo klausimai. Prezidentė pabrėžė, jog JAV dėmesys Astravo AE keiliomis grėsmėmis svarbus ne tik Lietuvos, bet ir visos Europos saugumui. JAV pradėjus eksportuoti suskystintas gamtines dujas į Europą, Lietuvos SGD terminalas tapo vartais amerikietiškomis dujomis regione. Šalies vadovės teigimu, JAV gamtinės dujos keičia žaidimo taisykles Europos dujų rinkoje. Tai – galimybė Europai atsikratyti prilausomybės nuo „Gazprom“ ir užsitikrinti saugų konkurencingą bei diversifikuotą tiekimą.

Lietuvoje besilankantys kongresmenai Dougas Lambornas, Johnas Shimkus, Stevas Cohenas, Andy Baris ir Earlas Carteris priklauso parlamentinei JAV Atstovų rūmų Baltijos šalių grupėi, kurios tikslas – stiprinti JAV bendradarbiavimą su Lietuva, Latvija ir Estija. Šiame Kongrese Baltijos šalių grupė vienija net 69 JAV Atstovų rūmų narius.

Prezidentės spaudos tarnyba

Pirmai knyga apie tremti

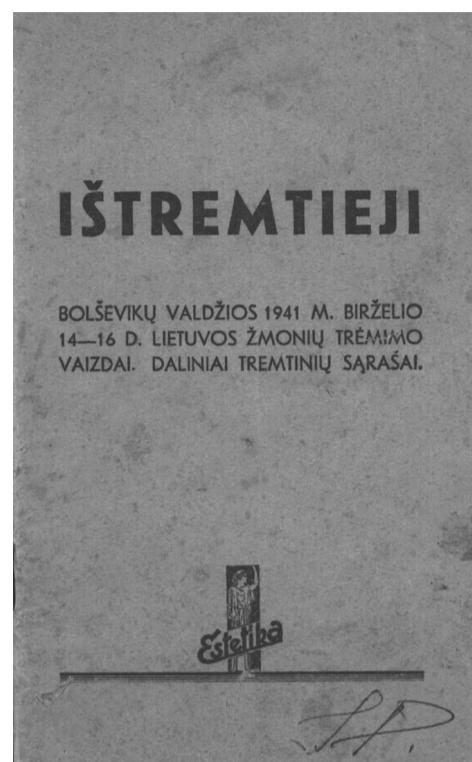
Pirmai knyga apie tremti Lietuvoje „Ištremtieji“ skaitytojai pasiekė dar 1941 metais. Ją „Estetikos“ leidykloje spaudai paruošę V. Kemežys ir J. Petrénas skelbė, kad tai bolševikų valdžios 1941 metų birželio 14–16 dienų Lietuvos žmonių trémimo vaizdai, taip pat publikuojami daliniai tremtinių sąrašai. Knyga buvo išleista 20 tūkst. egzempliorių tiražu ir kainavo jau vokiška valiuta – 15 pfenigų. Spausdinta „Spindulio“ spaustuvėje Kaune.

Įdomios šios knygos sudarytojų gyvenimo istorijos.

Vincas Kemežys (1899–1947) – Lietuvos žurnalistas, poetas, vertėjas, bibliografas, publicistas nuo Marijampolės. Dirbo ELTA, leido laikraštį „Sekmadienis“, buvo „Lietuvos aido“ redaktoriumi, tarnavo valdininku Lietuvos vidaus reikalų ministerijoje. Prieškaryje studijavo teisę, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas. 1944 metais pasitraukė į Vokietiją, tačiau sovietinio saugumo suimtas, nuteistas ir ištremtas į Sibirą. Ten ir mirė né penkiasdešimties nesulaukęs.

Juozas Petrénas – prozininkas, spaudos darbuotojas (1896–1980, pseudonimas Petras Tarulis), kilęs iš Degučių, Utenos apskrities, žurnalistiką studijavo Kaune ir Paryžiuje. Leido Kaune laikraščius ir žurnalus. Tarnavo karį valdininku, dirbo „Kario“ redakcijoje. Vokiečių okupacijos metais redagavo leidinį „Lietuvių archyvas“. 1944 metais pasitraukė iš Lietuvos, gyveno Vokietijoje, vėliau išvyko į Niujorką, JAV. Ten redagavo lietuvių Amerikoje leidinį „Tėvynė“, dirbo „Darbo“ redakcijoje. Išleido prozos rinkinius, periodikoje paskelbė studiją apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį. Mirė Niujorke. Paties prašymu, jo urna su pelenais perlaidoti Petrašiūnų kapinėse Kaune.

Straipsnyje „Kaip reiškėsi bolševikų propaganda“ ir kituose šaltiniuose Juozas Petrénas priėjo tokią išvadą apie sovietinę propagandą: „Iki Lietuvos užgrobimo bolševikai savo propagandą varė pogrindyme, sumanai naudodamai kiekvieną sunkesnį momentą. Lietuvą prisijungę, Maskvos agitatoriai pritaikė čia visus tuos metodus, kuriais jie mulkino savo tautas. Ypatinga jų propagandos žymė – dvilypumas: atviri, skambūs šūkiai ir paslėpta mintis, kuri ne iš karto paaiškėja. Praeities didvyrių (tik rusų) garbinimas – ruošimas tautos karui, tariai tautinės kultūros propagavimas – meškerė pasaulinei revoliucijai išgyvendinti ir t.t. Jų propagandos tikslus nustato Maskva, o tiems tikslams pasiekti tinka kiekviena priemonė. Bolševikų partija, būdama Lietuvoje nelegalioje padėtyje, mėgino plėsti savo idėjų propagandą. Ir toji propaganda, ar ji turėjo kokį nors pasisekimą, ar neturėjo, pasidarydavo intensyvesnė, kai tik Lietuvos gyvenime buvo jaučiami kokie nors sunkumai. Taip atsitikdavo todėl, kad bolševikų vyriausias tikslas buvo išnaudoti kiekvieną progą savo naudai, pakreipti įvykius ir žmonių nuotaikas ta linkme, kad jų idėjos galėtų daugiau įtakos išgyti. Bolševikai – propagandos tikri meisteriai, ir jų kiekviena propagandos pagrindinė idėja yra ne kartą iš-

mėginta ir patikrinta. Jie ne kokie nors propagandos meno mėgėjai, bet tikri propagandos profesionalai. Tuo tik ir galima paaiškinti jų tam tikrą pasisekimą savo žmonių, jų pačių išauklėtų, tarpe. Jie puikiai žino, kad propaganda tik tada turi pasisekimą, kai ji pasižymi savo tvirtinimų kategoriškumu, skelbiamų minčių paprastumu ir yra plačiausiemis sluoksniams prieinama. Visos jų skelbiamos idėjos kiekvienam suprantamos. Jos pasižymi dar ypatingu skambumu. Jos gali pavilioti daugelį paprastų žmonių, kurie nekvaršina sau galvos klausimukas: slepiasi už tų puikių posakių?“ Kaip šie pastebėjimai aktualūs ir šiandien.

Knyga „Ištremtieji“ buvo gerai žinoma Lietuvoje. Profesorius Vytenis Rimkus rašė, kad apie 1944–1945 metus iškilo grėsmė naujų „antitarybinių“ spaudinių išlikimui. Tad juos, sukištus į dvi artilerijos gilzes, užkasė dviejose vietose. Grįžus iš Sibiro apie jų atkasių, kaip naujų kaltės paliudimą, nėkilo né minties. Pamažu tai liko beveik užmirštu, niekieno neprisimenamu dalyku. Vyteniui vis dėlto liko atmintyje tos vietas, nes jie su tėvu tą darbą atliko. Pasitelkus ieškojimo aparatūrą, po kelias dienas trukusių paieškų viena iš tų gilzių buvo atrasta su labai gerais išlikusiais popieriais, knygomis, nors pragulėjo jos žemėje apie 70 metus. Ten tarp sovietiniams okupantams pavojingų leidinių buvo „Žemaičių kančiai. Rainių miškelio tragedija 1941.VI.24–25“, plk. J. Petručio „Kaip jie mus sušaudė“ ir „Ištremtieji“.

Knygoje „Ištremtieji“ publikuoti autentiški liudijimai apie baisią tremtį. Pasak sudarytojų, 1941 metų birželio pradžioje dauguma nenujautė, kas čia vyksta. Pasibeldžia į duris kareivai ir keli civiliai. „Ruoškitės išvažiuoti. Duodame dvidešimt minučių...“ Kur, kodėl – niekas nepaaiškina. Kauno gatvėse pasirodė krovinių sunkvežimiai. Juose paskubomis sumeistrauti suolai žmonėms vežti. Klykiančios moterys ir vaikai, baimės iškreiptais veidais, vežami į geležinkelio stotį. Jokiu protu nebuvo galima suprasti, kodėl veža ne tik intelligentus, darbininkus, mokslo žmones, bet ir visai beraščius, ūkininkus. Buvo tremtiami lietuviai, parodę tauti-

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga sveikiname buvusią tremtinę Aldoną LEIPUTE, gyvenančią Utenoje. Linkime geros sveikatos, laimės, Dievo palaimos.

Tremties draugai Birutė, Pranutė, Dalytė, Danutė ir Juozas

75-ojo gimtadienio proga sveikiname buvusią Irkutsko sr. Zimos tremtinę Domicelę GALIJOTIENĘ.

Linkime geros sveikatos ir daug džiaugsmingų dienų, pilnų neblėstančios energijos, puikios nuotaikos ir meilės. Telydi Jus Dievo palaima.

LPKTS Kauno filialas

Padėka

Dėkojame knygos „Tremties vaikai. Ketvirtoji knyga“ leidybai paaukusiems:

Juozui Kuodžiui – 30 eurų,
Donatai Ramutei Šeikienei – 15 eurų,
Elenai Pėstinytei – 50 eurų,
Giedrei Šechnaitei – 50 eurų,
Elenai Jurevičienei – 30 eurų,
Česlovui Tarvydai – 50 eurų,
Stasei Juškaitienei – 20 eurų,
Jonui Tautviliui Aleksiejui – 50 eurų,
Elenai Baltakienei – 50 eurų,
Pranui Kasparavičiui – 10 eurų,
Julijai ir Juozui Gaideliams – 20 eurų,
Jadvygai Aleksevičienei – 15 eurų.

Taip pat dėkojame knygos „Vaikystė Sibiro toliuose“ leidybai paaukusiems:

Donatai Ramutei Šeikienei – 15 eurų,
Barborai Jankauskienei – 200 eurų,
Stasei Juškaitienei – 20 eurų,
Jonui Tautviliui Aleksiejui – 50 eurų,
Elenai Baltakienei – 50 eurų,
Pranui Kasparavičiui – 10 eurų,
Emilijai Urbanienei – 30 eurų,
Jadvygai Aleksevičienei – 15 eurų,
Stefanijai ir Jonui Kalveliams – 120 eurų.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

nį atsparumą bolševikiškai propagandai. Pagaliau į klausimą, kur veža, prasidardavo: „Važiuos iš kaimynines respublikas“. Bet visi gerai juto, kad už to posakio – Sibiro šaltis, alkis, tundra, dykumas, laukinių klajoklių gyvenimas ir pražūtis. Kodėl išvežė vienus, o kitus paliko? Tai tik dėl to, kad buvo numatyta ištremti tris ketvirtadalius Lietuvos žmonių, bet sovietai paprasčiausiai nesuspėjo, nes po kelių dienų prasidėjo karas su Vokietija. Beje, knygoje išvardinti tie, kurie pagal NKVD įsakymus turėjo būti ištremti. Tuos kriterijus žinome, tačiau vienas iš jų tarsi ir negirdėtas: kartu su politinių partijų nariais, policininkais, politikais, ūkininkais, užsienio firmose tarnavusiais, dvasininkais tremti buvo numatyta ir iš komunistų partijos ar komjaunimo pašalinti sovietinai aktyvistai. Buvo tremtiami paliegiusieji, invalidai, net pas numatytais tremtinius svečiavęs žmonės. Atrankos nebuvė, nes ketinimai buvo tokie, kad Lietuvos liktų tik lojalūs okupantams... Nustatyta gėdingų ir žiaurių atvejų, faktų. Štai tremtinio anketojė apie tremtamus 85 metų močiutės sveikatos būklę parašyta: „Akla ir kurčia“. O tremtami iš Siaulių geležinkelio stoties sugebėjo parašyti skundą sovietinei valdžiai apie jų būk-

lę dar neišriedėjusiuose tremties vagonus: „Mes trokštame be oro ir vandens, vagone mūsų sugrūsta tiek, kad ir pasisukti neturime kur. Kai ateina naktis, negalime ir galvoti apie kokį nors poilsį... Vagonas aklinais uždarytas, langai užkalti, gamtinius reikalus atliekame čia pat. Motinos neturi nei kur išplauti, nei kur padžiauti vystyklių. Taip ir kvėpuojame tuo pačiu pasmirdusiu oru. Daug sergančių, vaitojančių, raudančių. Lavonai vagonuose...“ Tai tokios sąlygos buvo tremties vagonuose, apie kurias dabar rusiškoji propaganda sugalvojo terminą „humaniška tremtis“.

1941 metais Raudonasis Kryžius turėjo tik septynių tūkstančių ištremtų kartoteką, nors iš Sibirų iškeliauose daugiau nei 17,5 tūkstančio Lietuvos gyventojų. Tada teigta, kad iš Tomsko sritij iškeliauose 443, Omską – 59, Karelą – 54 gyvuliniai vagonai. Tarp tremtiniių buvo nustatytu 599 mokytojai, 44 studentai, 30 žurnalistai ir menininkai, 101 karys, 70 medikai, 18 agronomai, 7 kunigai... Ir, žinoma, visuomenės veikėjai, buvę ministrai, apskričių viršininkai.

„Turėkime viltį, – rašoma knygoje, – kad dar susitiksime su ištremtaisiais, kuriems be jokios kaltės buvo pritaikyta tokių žiaurių persekiojimo priemonė“.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Pabaiga.
Pradžia Nr. 27 (1241)

Auka

Tą pačią kovo dvidešimtają, aresto dieną, Ukmergės apskritys NKVD skyriaus pastate aukštas ir stambus drimba tardytojas Lenskis, dalyvaujant vertėjui, pradėjo Vitolio apklausą. Ji prasidėjo 19 valandą. Suprantama, enkavedistai vartojo kovotojus žeminančią terminologiją: „banditai“, „bandformuotės“, todėl aš rašysiu tardymo esmę.

Vitolis pasakė, kad ryši su partizanais, veikiančiais Ukmergės teritorijoje, jis užmezgė 1945 metais tokiomis aplinkybėmis: vieną tū metų vasaros dieną pas jį i butą atėjo jo pažystama B. su jam nepažistamu vyru. Mergina juos supažindinusi, tačiau tas jam nei savo pavardės, nei slapyvardžio nepasakes, nepasakojęs ir apie dalyvavimą kovinėje grupėje. Po šio apsilankymo jis émė dažnai lankytis pas Vitolį, kartą davęs jam paskaityti laikrašteli „Žalia giria“. Po dviejų savaičių jis atėjės su Vitoliui nepažistamu vyru. Iš jų pokalbio sužinojęs, kad pirmojo vyro slapyvardis yra „Žentas“, o naujojo – „Dédé“. Pastarasis Vitoliui pasakė nešiosiąs jam paketus, o jis tuos paketus turėsiams perduoti Žentui. Gruodij jis atnešęs pirmą paketą. Tai buvęs didelis vokas su nelegaliais laikraštiais, kuriuos ir jam esą galima pasiskaityti, jeigu nori. Po keilių dienų voką atidavęs atėjusiam Žentui. Iš viso Žentui perdaunes paketus keilis kartus. 1946 metų kovą gavęs užduotį sudaryti jam žinomų komjaunuolių sąrašą, tačiau šios užduoties įvykdyti nespėjės. Paskutinių kartą Žentas pas jį apsilankęs kovo pradžioje, o Dédé kovo 17 dieną.

Šitas Vitolio pasakojimas enkavedistų netenkino. Apie grupę jie jau žinojo daugiau, o Dédé ir Žentas jiems tebuvo personažai iš pasakų skrynelės. Aš šiandien nežinau, ar tai buvo Vitolio sukurta legenda, ar tie žmonės buvo provokatoriai iš to paties pastato.

Po keleto valandų, jau naktį, Vitolis buvo perduotas tardyti kitam, turbūt specialistui „deržimordai“ iš Ukmergės NKVD būrio. Jis pauagli pasikvietė 40 minučių po vidurnakčio. Šito tardytojo protokolas, kuriame jis pavadintas vyresniuoju leitenantu Kopylovu, surašytas viename lape, nors tardymas užtruko iki 3 valandų ir 20 minučių. Tardyme karininkui nerūpėjo nei Žentas, nei Dédé, jis klausinėjo apie pažintį su Malinauskui, jų susitikimus, gautas užduotis. Vitolis pats pabandė išterpti Žentą ir Dédę, tačiau po to protokole atsirado įrašas, kad tardymas nutraukiamas. Po protokolu, kaip privalo būti, tardomas nepasirašė. Tikriausiai jis nebegalėjo nei atsakinėti, nei pasirašyti...

Iki kovo 28-osios jo nebėtardė, gal leido atsigauti? Likusius keturis tardymus atliko tardytojas Lenskis.

Kovo 28-osios tardymo metu Lenskis paklausė Vitoli, kieno nurodymu buvo sukurta pogrindinė organizacija „Ukmergės partizanų štabas“. Vitolis nepasidavė ir tvirtino, kad tai buvo Žento nurodymas. Jis sakė, kad iš Dédės gavęs užduotį sudaryti komunistų

ir komjaunuolių sąrašą, ir net manęs, kad Dédé yra Žaliojo Velnio štabo ryšininkas. Bet jis turbūt vėl patyrė fizinę prievertą, kadangi per kitą tardymą balandžio 1-ąją pasakė, kad teigdamas gavęs užduotį sukurti pogrindinę organizaciją iš Žento, sakęs netiesą. Neteisingai teigęs ir apie tai, kad laikraščius ir Žaliojo Velnio įsakymus gavęs iš Dédės. Tai buvo paskutinis tardymas, kuriame paminėti Žentas ir Dédė. Ne kartą minimi tardymo protokoluose Vitolio prisipažinimai – „sakiau netiesą“, „tvirtinau neteisingai“.

Priešpaskutinis tardymas įvyko balandžio 4-ą dieną. Rašau jo ištrauką.

Tardytojas Lenskis paklausė: kokiomis aplinkybėmis užmezgėte pirmą ryšį su bandformuote?

Atsakymas: 1945 metų rugsėjo mėnesį aš ir mano giminaitis Algimantas Urbonas buvome svečiuose pas mūsų dėdė Vaclovą Bačenską, Žemaitkiemio valsčiaus Berzgaičių kaimo gyventoja. Būnant pas jį, miške, esančiame už pusės kilometro nuo Berzgaičių kaimo, aš susitikau su dviem ginkluotais „banditais“, slapyvardžiais Bijūnas ir Audra...

Ištrauka iš paskutinio tardymo protokolo balandžio 5-ąjį:

„Klausimas: pagal pateiktą kaltinimo esmę jūs save kaltu pripažistate?

Atsakymas: pagal pateikto kaltinimo esmę aš save kaltu pilnai pripažiustum...

Be tardymų buvo surengtos ir organizacijos narių akistatos. Pateikiu vienos akistatos tarp pogrindinės organizacijos įkūrėjų Vitolio Augustino ir Broniaus Malinausko ištrauką. Ją 1946 metų gegužės 16 dieną surengė MGB leitenantas Paraničevas. Kalba netaisyta:

„Klausimas kaltinamajam Malinauskui: kas yra pagrindinis antisovietinės organizacijos „Ukmergės partizana“ organizatorius?

Atsakymas: užduotį organizuoti antisovietinę pogrindinę grupę („Ukmergės partizanų štabas“) gavo Augustinas iš Audros. Apie gautą užduotį jis papasakojo man, ir su juo pasitarės, aš émiau organizuoti pogrindinę organizaciją, čia man padėjo Augustinas.

Kaltinamojo Augustino atsakymas: kaltinamojo Malinausko parodymus aš pilnai patvirtinu, būtent, kad būnant man bandoje, nuo Audros aš gavau užduotį organizuoti pogrindinę grupę. Apie šią užduotį papasakoja Malinauskui ir kartu su juo émēme organizuoti pogrindinę grupę.“

Kaltinamoji išvada

Pateikiu kaltinamają išvadą, surašytą 1946 metų gegužės 20 dieną MGB Ukmergės apskrities skyriaus tardytojo leitenanto Paraničevu, pabaigus kaltinamujų apklausas ir akistatas. Surašiau bendrają dalį ir kaltinimą Vitoliui. Iš rusų kalbos išverčiau aš pats. Išvadose iš pradžių išvardyti kaltinamieji, toliau rašoma:

„1946 metų kovą MGB Ukmergės skyrius išaiškino jaunimo pogrindinę antisovietinę sukilielį organizaciją „Ukmergės partizanų štabas“, veikusią Ukmergės miesto gimnazijoje. Tardymo metu nustatyta, kad nurodyta sukilimo organizacija buvo įkurta „Aud-

ros“ bandformuotės vadovo nurodymu Ukmergės gimnazijos moksleivių Augustino Vitoldo ir Malinausko Broniaus, kurie įtraukė organizuotam antisovietiniam darbui gimnazijos mokinius Šuminską, Černiauską, Šimkevičių, Guigą, Grigucevičių, Šlapakauską.

Šipogrindinė antisovietinė sukilimo organizacija savo užduotimi numatė kovą su sovietų valdžia Lietuvos SSR, vykdant teroristinius aktus prieš partinį-sovietinį aktyvą, platinant antisovietinius lapelius ir teikiant visokeriopą pagalbą bandformuotėms, veikiančioms Ukmergės apskrities teritorijoje. Be to, jų uždavinys – steigtis pogrindines antisovietines organizacijas visose Ukmergės miesto mokslo įstaigose, dėl to verbavo naujus narius. Vykdymai numatyta užduotį pogrindinės organizacijos nariai, užmezgę ryšį su bandformuotėmis, kurioms teikė ginklus, šaudmenis, informaciją apie darbą, numatė nužudyti gimnazijos komsorgą Vilūną, iš Ukmergės miesto Vykdomojo komiteto pavogti rašomają mašinę, dėl to buvo sudarytas kruopštus planas, įsigijo ginklus: vokišką „Parabell“, pistoletus „TT“ ir „Mauser“, vedė du nelegalius sambūrius, aptarė kovos su sovietų valdžia klausimus. (...)

Kaltinamieji: 1. Malinauskas Bronius (...).

2. Augustinas Vitoldas, Adomo sūnus, gimęs 1929 metais Kauno mieste (...), kad, būdamas priešskai nusiteikęs sovietų santvarkos atžvilgiu, 1945 metų rugsėjį užmezgę nusikalstamą ryšį su Želvos valsčiuje veikiančia bandformuote, kuriai perdaivė šaunamajį ginklą ir šaudmenis, 1946 metų sausį įstojo į Titano ginkluotą bandą slapyvardžiu „Sermukšnis“, išbuvo joje keletą dienų, po to bandgrupės vado Audros nurodymu parvyko į Ukmergę sukurti mokinį antisovietinę sukilimo organizaciją. Todėl ryšininkės Indiro padedamas tapo ryšininku tarp „Titano“ ir „Žalio Velnio“, iš jos gavo antisovietinės literatūros, kurią platinė savo aplinkoje. 1946 metų kovą kartu su Malinauskui organizavo pogrindinę antisovietinę sukilimo organizaciją kovai su sovietų valdžia, vykdant teroristinius aktus, platinant antisovietinius lapelius. Vykdymas organizacijos agento funkcijas, verbavo naujus narius, dalyvavo nelegaliuose sambūriuose. Kartu su Malinauskui numatė komisorgą Vilūno nužudymą ir rašomosios mašinėlės vagystę. 1946 metų kovo 18 dieną bandai perdaivė šaudmenis ir informaciją apie darbą. Kaltinamas pagal RSFSR Baudžiamojo kodeksą straipsnius 58-1a ir 58-11.“

Nuospredis

„MVD kariuomenės Karinio tribunolo uždaras posėdis įvyko 1946 metų gegužės 25 dieną Ukmergėje. Tribunolo sudėtis: pirminkas – justicijos kapitonas Lebedevas, nariai – seržantai Kuznecovas ir Orlovas, sekretorė – seržantė Mamedova. Tribunolas nuteisė: Bronių Malinauską, Vitoli Augustiną, Joną Černiauską ir Donatą Šlapakauską – po 10 metų kalėti ir 5 metams tremties; Praną Šuminską, Bronių Šimkevičių ir Vasilių Guigą – po 7 metus

kalėti ir 5 metus tremties; Adomą Grigucevičių – 5 metus kalėti ir 3 metus tremties.

Nuosprendis galutinis ir neapskundžiamas.“

Vitolui tuo metu tebuvo šešiolika

Visų tardymų ir tyrimų metu suimtieji buvo uždaryti Ukmergės kalėjime, kurį NKVD vadino 7 numeriu. Po nuosprendžio paskelbimo juos išvežė į Lentvario persiuntimų kalėjimą. Jame tuo metu kalėjo Vitolio tėvas. Jis teko proga paskutinį kartą pasimatytis ir pasikalbėti. NKVD Vitolio bylos pažymoje parašyta, kad 1946 metų birželio 20 dieną jis išvyko į Uchtemžemlagą Komijoje.

Tą pačią vasarą Ukmergės infekcineje ligoninėje, paūmėjus tuberkuliozei, mirė jo pusbrolis Algimantas Urbonas-Mutka.

Pirmą kartą žinią apie vyriausiojo brolio Vitolio mirtį išgirdau iš motinos tévo brolio, Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčios prelato Juozapo Gražio. 1948 metų rudenį sužinojau, kad dėdė kunigas nori mane pamatyti. Tai buvo antras kartas, kai jis kvietė mane pasave po to, kai mūsų motiną NKVD suėmė ir nuteisė dešimčiai metų. Kunigas mane ir broli parėmė pinigais. Kai nuvykau antrą kartą, jis mane pasisodino prieš save ir pasakė:

– Mes žinome, kad jūsų brolis žuvo anglies kasykloje Uchtoje.

Prelatas buvo gražaus veido, žilais plaukais, santūrus ir mažai kalbėjo. Pasakė, kad jeigu aš rašau tévams laiškus, reikia tą žinią jiems pranešti. Aš pas jį pernakvojau. Kitą dieną mes atsisveikiname. Netrukus sužinojau, kad švieši mūsų giminės asmenybė, turėjusi didžiausią autoritetą, dėdė kunigas prelatas Juozapas Gražys mirė.

1955 metų rudenį buvau demobilizuotas iš sovietinės kariuomenės. Vilniuje sutikau sugrįžusį iš Komijos lagerių Vitolio draugą Joną Černiauską. Jis papasakojo, kad su draugais jie atkalbinėjė Vitoli nuo darbo šachtoje. Jie dirbę statybose, gaudavę iš Lietuvos siuntinius. Tačiau Vitolis pasakės, kad šachtoje geresnis uždarbis, bet mes supratome, kad jis nenorejės būti našta draugams.

1965 metais dirbdamas gydytoju Seirijų apylinkės ligoninėje buvau pasiūstas į Vilnių pasitobulinti terapijos kursuose. Toje pat grupėje su manimi tobulinosi ir gydytojas Jonas Daulėnas iš Pilviškių ambulatorijos. Laisvalaikiais pasikalbėdavome. Jis papasakojo, kad studijuodamas Medicinos fakultete buvo areštuotas dėl antisovietinių pažiūrų, nuteistas ir pasiūstas į Komijos lagerį kalėti. Kartą gan netikėtai jis pasakė, kad pirmas apžiūrėjo mano broli Vitoli, jau mirusį atneštą į lagerio sanitarinę dalį, kurioje dirbo sanitariu. Toliau Jonas papasakojo ir daugiau, sakė, kad šachtoje įvykęs dujų sprogimas, kurio metu žuvę apie 30 lietuvių. Vitolis bandė išeiti, iki išėjimo į lauką jam trūko vos 30 metrų, jis surado gulintį susisukusį į „telogreiką“ (šimtasiūlę). Žuvusiuosis palaidojo bendrame kape.

(keliamai į 8 psl.)

Laisvės kovų dalyvės Vitalijos Kraujelytės-Telksnienės (1930–2016) gyvenimo akimirkos

Pabaiga.
Pradžia Nr. 28 (1245)

Tremtiniai – pigi darbo jėga

Palyginus su Inga-Inginsku, Maklakove salygos buvo geresnės. Tačiau čia šalčiai stipresni, todėl darbininkams mokėjo priedą – šiaurinius. Darbininkų niekada nebuvo per daug. Vasarą atvažiuodavo verbuotų. Maklakove veikė du medžio apdirbimo kombinatai. Medžiai plaukė Jenisiejaus upe. Mano vyros dirbo avarinėje brigadoje – paduodavo iš upės sėlius į kombinatus. Vieną kartą per neatsargumą buvo įkritęs į upę – išsigelbėjo. Dažnai ir naktimis iškviesdavo. Darbai buvo pavojingi, daug lietuvių juose žuvo. Tremtiniai – pigi darbo jėga.

Kad ir kaip nesvetingai mus, sugrižusius, priėmė Lietuva, mes vis tiek jos labai ilgėjomės ir svajojom vėl kada nors sugrižti. Laiškai iš Lietuvos buvo labai laukiami ir brangūs. Sesuo Bronė buvo ištakėjusi ir jau gyveno Lietuvoje, Dvarčionyse, Vilniaus pakraštyje. 1962 metais sesuo Janina, baigusi vidurinę mokyklą Maklakove, ketino studijuoti Lietuvoje. Ją išvykti iš Maklakovo skatinė ir mama, nes nenorėjo, kad čia studijuotų rusų kalba. 1962 metais ji su kita lietuvių šeima išvyko į Lietuvą ir Kaune ketino studijuoti mediciną. Išlaikė egzaminus, bet mandatinės komisijos pirminkinas paklausė, kodėl jos tévai gyvena Sibire. Taigi teko ieškoti kitos išeities ir geru žmonių pagalba buvo palydėta į Lietuvos veterinarijos akademiją. Studijos Janinai sekėsi puikiai, bet brolis Antanas dar partizanavo, ir KGB jai nedavė ramybės. Ivairiais trukdymais ir nuolatiniai tardymais neleido ramiai studijuoti, gąsdino išmesti iš Akademijos ir išsiusti atgal pas tévus, jei nepadės surasti brolio. Laukėme iš jos laiškų ir nerimavome dėl jos likimo. 1965 metų pavasarį sulaukėme baisios žinios, kad žuvo brolis Antanas. Tai buvo siaubinga žinia, nors nieko kito negalėjome tikėtis...

Mes visi jį labai mylėjome ir jis mus mylėjo, nė vieno šeimos nario nebuvo ižeidės. Su téveliais ir močiute labai paragbiai elgdavosi. Ir mus, sesutes, mylėjo, visada, kai norėdavo ką pamokančio pasakyti, stengdavosi švelniai, kad neįžiestų. Su visais rasdavo bendrą kalbą, nepraeitavo pro šalį neužkalbinęs nei mažo, nei seno, visus gerbė ir mylėjo. Ir jí žmonės mylėjo.

Grįžome į Lietuvą

1967 metais sugrižome į išsvajotąją Lietuvą. Brolio jau nebuvo gyvo, todėl ir kliūčių lyg ir neturėjo būti. Deja...

Mano sūneliui Jonui atėjo laikas eiti į mokyklą. Į rusišką nenorėjome leisti, nes grėsė surusėjimas. Niekas mūsų čia nelaukė. Pranas dirbo prie galvijų fermoje su protiškai atsilikusiais ligoniniais. Reikėjo jais pasirūpinti ir prižiūrėti kaip ligonius. Ryte paimdavo juos iš skyriaus, vakare parvesdavo į skyrių. Jie nebuvo pavojingi, apgydyti, labai sąžiningi ir darbštūs. Aš vadovavau triušių fermų. Triušius auginom

eksperimentiniams tyrimams. Apsigvenom Naujosios Vilnios psichiatriinės ligoninės filialo (buvusiam grafo Tiškevičiaus akmeniniame pastate) antrame aukšte, šaltame ir drėgname vieno kambario ir virtuvės bute su pajuodavusiais nuo pelėsių kampais, bendru sanitariiniu mazgu ir psichiatrijos ligonine pirmajame aukšte. Namas buvo aptvertas vieline tvora, kad ligonai nepabėgtų. Gyvenome kartu su tévais ir jaunesniu sesutė Stefanija, o vėliau prisigaudė ir studijas baigusi sesuo Janina. Aš laukiausi antro kūdikio.

Taigi mūsų šeimynoje buvo septyni žmonės ir dar vienas ruošesi gimti. Vietinis ligoninės daktaras išpėjo, kad mūsų būstas mažam kūdikiui netinkamas ir patarė susirasti kitą vietą. Paklausėme šio patarimo ir išvažiavome į Kaišiadorių. Mūsų išvykimas buvo didžiuolié klaida – po trijų mėnesių Kairėnuose panaikino pagalbinį ūki, Kairėnus prijungė prie Vilniaus. Padarė VU botanikos sodą, o gyventojus aprūpino butais Vilniaus mieste. O mes nuo vilko bégom, ant meškos užbégome. Kaišiadoriye mus laikinai apgyvendino barake be apšildymo, be vandens, ne višada ir elektra buvo. Virtuvė apgrūvusi. Kai būdavo elektra, valgę gamindavo ant elektrinės plytelės, o kai dingdavo elektra, tai kaip nori... Gimė antras sūnelis. Vyros išidarbino prie statybių, Jonukas pradėjo lankytai Kaišiadorių vidurinę mokyklą. Aš su mažuoju Sauliumi šeimininkavau namuose. Vėliau išidarbinau kiemsarge, dirbau vakaraus iki vėlumos ir ryte anksti kel davausi ir eidavau valyti, iki vyru išeinanti į darbą. Taigi trejus metus teko vargti kryžiaus kelius tame barake be patogumų su mažais vaikais, kol gavom dviejų kambarių butuką ketvirtame aukšte prie pat geležinkelio linijos, šiaurės pusėje. Žiemą būdavo labai šalta, lauko siena rasodavo. Penkerius metus išgyvenome tame išsvajotame bute.

Pamažu griuvo mano gyvenimas

1977 metais darbe, statybose, per nelaimingą atsikimą žuvo mano vyros.

Mažajam éjo devinti metukai. Aš dėl streso susirgau cukriniu diabetu, griuvo mano gyvenimas. Likau su vaka kais be rūpintojėlio. Dirbtai galéjau tik valytoja, nes turėjau rūpintis sūnumis. Vyro darbo vieta už padarytą žalą mokėjo man tik 13 rublių per mėnesį. Baignės vidurinę mokyklą Jonas išvažiavo į Vilnių studijuoti. Saulius dar mokėsi Kaišiadorių vidurinėje mokykloje, lankė pramoginius šokių, laisvais vakaraus man padėdavo dirbtai. Dirbau antraielėse pareigose valytoja, nes sunkaus darbo negalėjau dirbtai, o iš vieno etato neįmanoma buvo pragyventi.

Sesuo Janina užregistruavo mane pas statybos ministram prašyti pagalbos. Priemė malonai. Avarią, kurioje žuvo mano vyras, gerai žinojo, nes tai buvo pirmia tokia sunki statybose avariija ir be ministerijos nurodymo negalima buvo iš įvykio vietas judinti žuvusiojo. Atvažiavusi komisija surašė aktą, tik

tada leido paimti ir nuvežti į lavoninę. Tik tada man buvo pranešta.

Sunku žodžiaiapsakyti, ką tada jaučiau, kaip išgyvenau šią kraupią žinią. Jokių minčių nekildavo, kad mano vyru galėtų atsitikti tokia nelaimė. Buvo tvarkingas, atsargas, negeriantis darbe žmogus ir apskritai nebuvo alkoholio mėgėjas.

Ministras paklausė: kiek darbo vietė moka vaikams? Sakau – 13 rublių. Ministras paaiškino, kad darbo vietė turėjo mokėti vyro uždarbio vidurkį iki vaikų pilnametystės ir, jei mokysis toliau, iki baigs studijas. Vyros dėl tos avarijos visai nekaltas, jis nepažeidė darbo drausmės ir darbo salygų. Paklausė, kas vedė bylą. Atsakiau, kad Artūras Paulauskas (tada jis dirbo Kaišiadoriye prokuroru, buvo vedės kaišiadorietę). Ministras tik ranka numojo, atseit nera kā kalbėti. Pagalvojės pasakė: pabandysiu, gal dar ne vėlu, padėsiu, kiek leis galimybės. Bandė skambinti į kelias vietas, galiausiai pasiuntė į kažkokią įstaigą. Sesuo Janina mane nuvedė, ten paaiškinau situaciją, kad mano vyras ir vaikų tévas žuvo darbe, liko du nepilnamečiai sūnūs. Vienas jau mokėsi aukštojoje. Paprašiau pagalbos, nes viena neįstengiu jų aprūpinti. Gavau atsakymą: jei nera galimybų mokytis, tegu eina dirbtai. Gavau kaip mazgote per veidą ir išėjau nieko nepešus.

Po kiek laiko gavau iš ministro laišką, kad prie geriausiu noru niekuo negali padėti. Pasūlė padėti sūnui, kuris studijuoja, švenčių progomis iš savo fondo truputį padėti, o man atsiuntė dokumentą į poilsio namus su mažuoju sūneliu nemokamai pasigydinti. Labai norėjau nuvažiuoti į Palangos sanatoriją pasigydinti. Nunešiau tą dokumentą į statybininkų kontorą, parašiau pareiškimą, gavau gruodžio mėnesiu kelialapi, kada jau nebuvo galimybės ilstis Palangoje. Taip ir nepasinaudojau

jų paslaugomis, daugiau ten nesilaikau. Viršininkas pasiūlė darbą – jų kontorą valyti. Nesutikau. O ministras labai padėjo mano studijuojančiam sūnui. Kiekvienos šventės proga, išskyru tik šv. Kalėdas ir šv. Velykas, mano studentas gaudavo po 50 rublių. Tada tai buvo dideli pinigai. Tai buvo vienintelis žmogus, išskyrus artimuosis, kuris mane ir mano vaikus supratė, užjautė ir padėjo nelaimėje. Už tai aš ir mano sūnus Jonas labai dėkingi. Sesei Janina dėkinga, kad mane pas jį nuvedė, viena nebūciau istengusi to padaryti.

Gyvenimas pilnas sunkumų ir netikėtumų, ir toliau jų neišvengiau. Su amžiumi prasidėjo ligos, operacijos. Po pirmos operacijos Vilniaus Antakalnio klinikose sunkiai išsikapsčiau. Iš ligoninės mane išrašė su pūliuojančia žaizda. Gydytojai tvirtino, kad negyja dėl diabeto, kad reikia laiko, namuose turėtų sugyti.

Dirbau pusę metų su pūliuojančia žaizda. Pasisamžiau medicinos sesutę, kuri kasdien perrišo žaizdą. Jos dėka pasisekė išgyventi. Sykį pakliuvau į Kaišiadorių ligoninę, daktarai pastebėjo, kad aš su pūliuojančia žaizda. Paaiškėjo, kad tai ne nuo diabeto, o nuo siūlų. Daktaras Baliutavičius atliko operaciją, pašalino siūlus ir vėl užsiuvo kitokias siūlais. Žaizda užgijo.

Po to dar turėjau aštuonias gana sudėtingas operacijas, bet né viena siūlė nepūliavo. Jau sulaukiau 85 metų, dar gyva, tris vyrus palaidojau. Už antro vyrų ištakėjau būdama 58 metų. Abu buvome vienmečiai – našliai, tremtiniai. Jo sesuo buvo gera mano draugė ir prikabinio mane ištakėti už jos brolio Albino. Vaikai jau buvo savarankiški, vyresnis – šeimą sukūrės, jaunesnis Saulius kariuomenėje tarnavo. Abu man patarė. Sako, mes turime savo gyvenimą, o tu, mama, daryk, kaip tau atrodo geriau. (keliamas į 8 psl.)

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija skelbia sąrašą asmenų, pretenduojančių į Kario savanorio ir Laisvės kovų dalyvio teisinį statusą

Antanas Babarskas, g. 1930 m. (po mirties), partizanų rytininkas, Alytaus aps. Seirijų valsč., Dainavos apygarda Šarūno rinktinė Mindaugo tévūnija, 1947–1951 m.

Marijona Baginskienė-Juškevičiūtė, g. 1928 m., partizanų rytinė, Varėnos aps., Dainavos apygarda, 1945–1948 m. Bronius Buimila, g. 1927 m. (po mirties), rezervinio būrio narys, Kauno r. Žiežmariai, 1950–1951 m.

Vaclovas Šakalys, g. 1934 m., partizanų rytininkas, Kretingos aps. Skuodo valsč., Žemaičių apygarda Kardo rinktinė, 1947–1952 m.

Modestina Gražina Šalkauskiene-Smailytė, g. 1934 m., Partizanų rytinė, Panevėžio aps. Naujamiesčio valsč., 1944–1945 m.

Petras Tamošiūnas, g. 1919 m., (po mirties), Partizanas, Panevėžio aps.

Pumpėnų valsč., Vyčio apygarda Simo būrys, 1944–1952 m.

Mykolas Tamulionis, g. 1883 m., (po mirties), Karininkas, šaulys, Alytaus aps. Butrimonių valsč., 1919–1941 m.

Jonas Venckūnas, g. 1922 m. (po mirties), Partizanas, Lazdijų aps. Sventėžerio valsč., Dainavos apygarda Šarūno rinktinė, 1944–1946 m.

Vladas Venckūnas, g. 1924 m. (po mirties), Partizanas, Lazdijų aps. Sventėžerio valsč., Mindaugo būrys, 1944–1945 m.

Pasiteirauti telefonu: (8 5) 231 4157. Komisijos pastaba: Sąrašas skelbiamas vadovaujantis Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos darbo reglamento 8 punktu: „Prestendentai į Kario savanorio ir Laisvės kovų dalyvio teisinį statusą skelbiami spaudoje“.

2017 m. rugsėjo 8 d.

Tremtinys

Nr. 33 (1247)

7

Petras Gervylius 1925–2017

Rugpjūčio 26 d. netikėtai atskiejo liūdna žinia – Amžinybėn išėjo dar vienas skaudžios 20 amžiaus vidurio istorijos liudininkas.

Petras Gervylius gimė 1925 metų balandžio 7 dieną Jurbarko valsčiuje Mikutaičių kaime. 1932–1939 metais mokėsi Žindaičių pradžios mokykloje, 1939–1944 metais – Jurbarko gimnazijoje. Jau nuo 1940 metų patyrė visą sovietinės tikrovės pragarą: jo akivaizdoje 1940 metų spalį buvo suimti, vėliau Rusijos lageriuose nukankinti penki bendaraklai, 1941 metų birželio 14-ąją matė tremiamus savo mokytojus, bendaraklasius, kaimynus. Patyrė ir vokiečių okupacijos siaubą, kai buvo nužudyti žydų tautybės bendaraklai, gerai pažįstami apylinkės gyventojai. Istorijos įvykiai, laisvės troškimai skatino išsilieti į Lietuvos laisvės kovotojų gretas.

Tokiu pavyzdžiu jaunuoliui tapo jo pusbrolis Petras Paulaitis – buvęs gimnazijos mokytojas, Lietuvos laisvės armijos narys. P. Paulaitis suformavo Lietuvos laisvės gynėjų būrius Jurbarke, Skirsmunėje, Girdžiuose. Kovotojai sudarė vadinamuosius penketkus. P. Gervyliaus penketukui vadovavo vertimiškis Antanas Švedas. Kovotojai rasiše atsišaukimus, platino juos, kaupė ginklus. Gervylių sodyboje, Mikutaičių kaime, rinkdavosi partizanų būrių vadai. Tačiau 1945 metais per Kalėdas užsidegė kluonas, kuriamo buvo įrengta slėptuvė, o greta esančioje malkinėje – ginklų sandėlis ir antra slėptuvė. Nors iš gaisravietės ir

buvu surankiotos visos šovinių tūtelės, paskutinę 1945-ųjų dieną sodyba buvo apsupta kareiviu ir stribų, suimtas dvidešimtmetis Petras.

Jurbarko stribų būstinėje naktinių kankinimų metu buvo siekiama išgauti bent kokius kaltinimus. Po trijų mėnesių be kaltės įrodymų buvo perkeltas į Raseinius, iš ten į Vilniaus Lukiskių kalėjimą. Čia 1946 metų liepos 11 dieną karinio tribuno nuteistas 10 metų. Kalėjo Rusijoje Pečioros lageriuose. 1954 metų lapkritį grįžęs į gimtinę iškentė sunkią buvusio politinio kalinio dalią. Visą laiką buvo stebimųjų sąrašuose.

Draugų ir pažystamų padamas įsidarbino Kauno chemijos ūkio Viešvilėspunkte darbininku. Penkerius metus dirbo Kauno tranzito plukdymo konторos Jurbarko ruožo sandėlio vedėju, 1961–1982 metais – darbų vykdytoju Jurbarko tarpkolūkinės statybos organizacijoje. Iki išėjimo į pensiją 1985 metais dirbo meistru Jurbarko būtinio gyventojų aptarnavimo kombinate.

Sugrįžęs į gimtinę sukūrė šeimą, su žmona Adele užaugino dukterį Jūratę. Labai mylėjo ir gerbė savo šeimą, giminę. 1988 metais prasidėjus Atgimimui, įsijungė į Jurbarko „Tremtinio“ klubo (vėliau išsagusio į LPKTS) veiklą. Jurbarko miesto kapinėse įrengė simbolinę kapavietę negrižusiems iš tremties. Itin daug nuveikė rūpindamasis žuvusiųjų už Lietuvos laisvę palaikų išsaiškinimu, jų tinkamu palaidojimu ir atminimo jamžinimu. Kartu su bendraminčiais jamžino per pussimtį partizanų žūties vietų, pasirūpino palaikų perlaidojimui Jurbarko miesto kapinėse. Jur-

Pro memoria

barko krašto muziejuje įsteigė tremties ir rezistencijos istorijos ekspoziciją.

Nuo 1993 metų buvo Lietuvos šaulių sajungos narys.

Už nuopelnus Lietuvai jis pelnė daug padėkų, atminimo ir pagarbos ženklų: 1998 metais jam įteiktas 4-ojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinatas, 1999 metais įteiktas kario savanorio statusas, 1998 metais apdovanotas LSS garbės šaulio ženklu, 1999 metais LPKTS 1-ojo laipsnio žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“, 2003 metais Lietuvos savanorio medaliu, 2015 metais Lietuvos šaulio aukso žvaigžde, 2017 metais jam įteiktas garbingiausias TS-LKD apdovanojimas – „Lietuvos ažuolai“ auksinis ženklas. Už nuopelnus Tauragės apskričiai ir Jurbarko kraštui įteiki garbės ženkli, suteiktas Lietuvos laisvės gynėjo statusas, dimisijos seržanto laipsnis. Nuo 1997 iki 2014 metais vadovavo LPKTS Jurbarko filialui, iki pat mirties buvo jo Garbės pirmininkas.

Palaidotas Jurbarko kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiamame dukterį, broli ir seseris.

Bendraminčiai, draugai, artimieji, LPKTS valdyba

Skelbimai

Rugsėjo 16 d. (šeštadienį) LPKTS Ukmergės filialas kviečia į Ukmergės r. Veprių miestelis yra nuo kelio Kaunas–Ukmergė 8 km, už Jonavos, Pagelažiuose sukti į dešinę).

11 val. sv. Mišios Veprių Švč. Mergelės Marijos Rožančiaus Karalienės bažnyčioje.

12 val. iškilmingas minėjimas, paminklų „Negržusiems tremtiniams“ ir „Šuoliuojantys per amžius Vyčiai“ attidengimas prie piliakalnio Vepriuose.

13 val. popietė „Viltis sugržti“ Veprių kultūros centre. Dalyvaus Veprių folkloro kolektyvas „Geldutė“, Šližių folkloro kolektyvas „Siemanys“, Veprių instrumentinė grupė, Ukmergės kultūros centro mišrus choras „Tremtinys“, Širvintų kultūros centro mišrus choras „Tremtinys“.

Rašau Taujėnų mokyklos istoriją ir ieškau medžiagos apie mokytoją Julijoną Petkevičių, Povilo, gimusį 1896 (1906) metais, gyvenusį Vederų kaime, Ukmergės aps. 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešotų lagerį, Nižne Ingašo r. Krasnojarsko kr., ten mirė 1943 m. Jo duktė Danutė Petkevičiūtė-Labanauskienė, gimusi 1933 m., 1941 m. atsidūrė tremtyje Bolšaja Rečkoje, Togulo r., Altajaus kr. 1947 m. ji slapta grįžo į Lietuvą. Norėčiau sužinoti, koks jos likimas. Rašykite Sauliui Nefui el. paštu: saunef@mruni.eu arba į „Tremtinio“ redakciją.

ISSN 2029-509X Redaktorė Jolita Navickienė

Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Imones kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjunga

www.lpkts.lt

Redakcija pasiliauka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

**2 spaudos lankai
Tiražas 1780 egz.**

**Kaina
0,61 euro**

**SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS**

Ilsėkitės ramybėje

Zinaida Zita Razmaitė-Semenavičienė
1923–2017

Gimė Telšių r. Kęstaičių k. ūkininkų šeimoje, auginusioje šešias dukteris. 1948 m. šeimą ištrėmė į Sibirą, Buriatiją. Dirbo miško kirtime. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Su seserimi apsigyveno Telšiuose. 1961 m. ištekėjo už politinio kalinio Antano Semenavičiaus.

Palaidota Alsėdžių kapinėse.
Užjaučiame artimuosius.

Buvę Charakutulo tremtiniai

Jadvyga Putriutė-Norviliene
1932–2017

Gimė Kretingos aps. Gargždų valsč. Vaitelių k. 1951 m. ištrėmta į Krasnojarsko kr. Ačinsko apylinkes. Tremtyje ištekėjo už tremtinio Jono Norvilo. Į Lietuvą grįžo 1957 m., apsigyveno Jurbarke, vėliau grįžo į Vaitelius, kur gyveno iki mirties. Su vyru užaugino tris sūnus.

Palaidota Jokūbavo kapinėse.
Užjaučiame artimuosius.

Antanas Terleckas

Genovaitė Kulavaitė-Voitenko
1956–2017

Gimė ir augo Komijos Uchtos mieste politinių kalinių Onos Butrimaitės ir Bronislovo Kulavaičių šeimoje. Vidurinę mokyklą baigė Uchtoje. Toliau mokslus tęsė Komijos sostinėje Syktyvkarė. Ištekėjo. Susilaukė trijų sūnų. 1997 m. sušeima ir motina grįžo į Lietuvą. Genovaitė nuolat siekė žinių. Iki paskutinės dienos tęsė studijas įvairiose mokslo įstaigose ir nuolat tobulino ištępsė psichologės kvalifikaciją. Paskutiniu metu dirbo Silutės švietimo pagalbos tarnyboje psichologe. Genovaitė pažinojusiųjų visuomet prisimins kaip geranorišką, stiprią, išvermingą, dinamišką asmenybę.

Palaidota senosiose Šilutės kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame sūnus ir artimuosius.

LPKTS Šilutės filialas

Irena Ona Lavickaitė
1938–2017

Gimė Šiaulių aps. Kuršėnų valsč. Kairiškių ūkininkų šeimoje, auginusioje penkis vaikus. 1947 m. šeimą ištrėmė į Tomsko sr. Timireziavko miško pramonės ūki. Šeimą reabilitavo 1957 m., be teisės apsigyventi tėviškėje. Apsigyveno Kuršėnuose. Irena Ona, baigusi Kuršėnų vidurių mokyklą, įsidarbino Kaune. Prasidėjus atgimimui įstojo į LPKTS Kauno skyrių, dainavo Kauno buvusių tremtinių chore „Ilgesys“. Pašlijus sveikatai grįžo į Kuršėnus.

Palaidota Naujosios Akmenės r. Šiaudinės k. Papilės parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame seseris Pranutę, Danutę, Leontiną su šeimomis ir artimuosius.

LPKTS Kuršėnų filialas

Rugsėjo 17 d. (sekmadienį) 14 val. LPKTS Šilalės filialas kviečia į Rietavo sav. Šilų–Girėnų miške atstatytos partizanų žemėnės atidengimo ir pašventinimo iškilmes. Bus aukojamos šv. Mišios, vėliau pabendrausime prie arbato ir kareiviškos košės.

Apie dalyvavimą praneškite tel. 8 670 04604.

Patriotinių leidinių knygynėlyje (Laisvės al. 39, Kaune) galite įsigyti knygų tremties ir rezistencijos tematika.

Laikas gydo žaizdas, bet neturi ju ištrinti iš atminties

Rugpjūčio 23 dieną Lietuvoje buvo minima Juodojo kaspino diena. SSRS ir Vokietijos susitarimai nulémē prasidėjusių Lietuvos okupaciją, represijas, krašto sovietizaciją. Vieną tragiškiausiu bolševikinių siautėjimų turėjo išgyventi Tešlių kalėjimo politiniai kaliniai, nukankinti 1941 metais Rainiuose. Tarp nukankintų – kilusieji iš Klaipėdos rajono: Juozas Truška, Jonas Telšinskas, Pranas Lukauskas, Mikas Lengvinas, Antanas Dibisteris, Stasys Daknevičius, Stanislovas Jocys, Povilas Kardelis.

Rugpjūčio 23-ioji taip pat ir Baltijos kelio diena. 1989 metais šimtai tūkstančių Estijos, Latvijos ir Lietuvos gy-

ventojų, sudarydami gyvą grandinę, susikibo rankomis, siekdami pademonstruoti savo solidarumą.

Šių metų rugpjūčio 23 dieną Daknevičių-Pilibavičių sodyboje Vaiteiliuose, Klaipėdos rajone, vyko renginys įvertinti nusikaltimo mastą, prisiminti ir kankinius, ir budelius, įvertinti vienų žygdarbius, kitų nusikalstimus. Renginį vedė LPKTS Klaipėdos rajono filialo valdybos narė Verutė Nekrevičiūtė.

Šv. Mišias už Rainių kankinius aukojo visi Gargždų bažnyčios kunigai. Dalyavo Stasio Daknevičiaus, Jono Telšinsko, Antano Dibisterio giminaičiai, rajono savivaldybės atstovai, Vaitelių gy-

ventojai. Klausėmės Antano Dibisterio giminaitės Vitalijos Brazaitienės atsiminimą, Aušros Pilibavičiūtės skaitomo Stasio Daknevičiaus laiško téveliams. Giminės dėkojo klebonui kanau-

ninkui Jonui Paulauskui ir LPKTS Klaipėdos rajono filialo pirminkui Jonui Šatkui bei chorui „Atminties aidai“ (vadovė Regina Česnauskienė). **LPKTS Klaipėdos rajono filialo inf.**

Vitolis

(atkelta iš 5 psl.)

Lietuvos Respublikos Aukščiausasis teismas 1991 metų kovo 6 dieną pažymėjime konstatavo, kad Vitolis Augustinas mirė Komijoje, Uchtoje, 1948 metų rugpjūčio 10 dieną.

2001 metų lapkričio 28 dieną Vitolis buvo pripažintas Laisvės kovų dalyviu. Tą pačią dieną Laisvės kovų dalyviai pripažinti ir jo tévai.

Bolševikai sunaikino ir Vitolio téviškės rojaus trikampį. I Sibirą buvo išvežti: Vytautas Gražys su žmona Ona ir vaikais – Aldona, Algimantu, Genovaitė ir Aleksandru. Duktė Aldona Gražytė mirė tremtyje; Vaclovas ir Felicia Bačenskai su dukterimis Regina, Rita, Gražina ir Danute; Bronius ir Anele Šabanavičiai ir jų vaikai Kazys, Da-

nutė, Vitolis ir Steponas; teta Ona Skuodienė-Taraškevičienė buvo suimta ir nuteista dešimčiai metų.

Be to, Sibire nuo 1941 metų tremtinio daliu nešė teta Ona Šibailienė su vaikais Vytautu, Rimvydu ir Kęstučiu. Rimvydas Šibaila tremtyje žuvo.

Partizaninio pasipriešinimo kovose žuvo dėdė Juozas Šibaila-Diedukas, Merainis ir Vitolio motinos pusbrolis Albinas Gražys-Pipiras.

Tyla

Ieškojau atminties. Atminties apie penkiadesimt metų pažeminimo ir kančios, apie laikotarpi, ipareigojantį ir sustiekiantį atsakomybės mandatai išsaugoti žmonėms, ypač jaunimui, pasiaukojimo ir rezistencijos pavyzdžius. Atmin-

ties, kuri teiktų savigarbą ir pasididžiamą. Taip būdavo visada, kai vykdavo kova dėl Tėvynės laisvės ir garbės. Tokios atminties ieškoti ipareigoja prigimtis, o paieškas lydi ne tik viltis, bet ir nerimas.

Savo vaikystės ir brandos šventove – mokyklą aplankiau prieš dvejus metus ir vėliau. Ieškojau Vitolio ir jo draugų iš „Ukmergės partizanų štabo“ ir kitų to meto mokinijų veiklos ir aukų paminėjimo, bet neradau nieko. Tryro tyla. Nėra jų – nepasidavusių, žuvusių, tremtų... Tarsi mokyklą tebestingdo okupantų parankinio, vyriausiojo enkavedisto, kurio vardas jai buvo prikertas, baimės tvaikas. Toks pat bolševikinis smogas, kaip ir virš Lukiškių aikštės. Jeigu kukliame muziejuje paklaustumėme apie Vitolį, galbūt

jums ištrauktu iš segtuvo krūvos vieną su jo bylos NKVD dokumentų kopijomis, keliomis nuotraukomis arba parodytu nebylią jo Pirmosios Komunijos maldaknygėlę, rožinį...

Tą dieną mokykla šventė jubiliejų. Pirmojo aukšto vestibiulyje, tarp daugelio mokiniių ir atvykėlių, sutikau žilagaly vienam veidui. Tai buvo Vitolio bendraamžis Stasys Pleskus. Paklaustas jis pasakė: „Žinoma, prisimenu, vienoje klasėje mokėmės, – ir prieldrė: – linksmas buvo, judrus...“

Kai nusprendės išvykti atsidūriau gatvėje, atsisveikindamas pažvelgiau į rūmus – rudens priebandoje jie švietė geltona spalva. Pro sunkias paradines duris iš mokyklos éjo vaikai...

Jaunius AUGUSTINAS

Laisvės kovų dalyvės Vitalijos Kraujelytės-Telksnienės (1930–2016) gyvenimo akimirkos

(atkelta iš 6 psl.)

Gyvenom gerai ir vaikai buvo patenkinti. Mano téveliai dar buvo abu gyvi ir sesutės lankydavo mus. Tik neilgai pasidžiaugėm gyvenimu. Du su puse metų pagyvenome ir palaidojau pačiu gražiausiu laiku, kada Lietuva jau buvo laisva. Džiaugėmės, kad po tokios vergijos, pagaliau, nors senatvėje, pagyvensime laisvoje Lietuvoje. Deja, mano Albino plaučius jau graužé véžys. Skausmo nejautė, bet kankino kosulys.

Sugržau į Kaišiadoris. Sūnus Saulius jau buvo baigęs tarnybą kariuomenėje, labai apsidžiaugė, kad sugržau.

Pokalbis su mama

Prisimenu, važiavau į Vilnių aplankytį sergančios mamos ir Gedimino bokštę pamačiau plevėsuojančią trispalvę. Negalėjau sulaikyti džiaugsmo ašarą, mama taip pat džiaugėsi, sako: „Ir Katedrą grąžino... Jei pasveiksiu, paprašysiu Benių (Janinos vyra), kad nuvežtų į Katedrą pasimelsti už Antaniką. Juk išsipildė jo žodžiai: „Lietuva bus laisva! Aš gal nesulauksiu – jūs su lauksite!“ Jis nesulaukė“. Pasikalbėjome, prisiminėme, kaip mūsų troboje prie pameštos vėliavos partizanai ir visa mūsų šeima davėm priesaiką Tėvynėi Lietuvai.

Su nerimu išvažiavau namo į Kaišiadoris. Buvo neramu. Už kelių dienų gavau žinią, kad Mama ligoninėje, jaučiasi blogai. Nuvažiavau vakare į ligo-

nių, buvo vėlus metas, aptarėme, ką darysime. Ryte Janina sako – dėl visa ko pasilik pas mus, pasiūk Mamai į kapės (suknelę), buvo nupirkta medžiaga. Ne dabar, tai vis vien kažkada reikės... Tada dar nebuvu parduotuviu, kur galima būtų išsigyt rūbų mirusiem. Ryte dukterę Gražina paskambino, kad mama reanimacijoje ir jaučiasi blogai. Aš sėdau siūti suknelę, o tėtis meldžiasi, kalba rožinį.

Suskambo telefonas, pakeliau ragelį, Janina verkdama pranešė, kad mirė Mamutė. Verkdama pranešiau téčiui, o tėtis rankoje laiko mamutės „draugę“ – kanarélę, irgi jau negyvą. Sako: „Va, mirė mūsų dainininkę...“ Tėtis pravirko, sako, nespėjau ir atsisveikinti.

Mirties priežastis – ligoninėje trūko apendicitas. Tuo metu Janina buvo pas Mamutę. Ji labai apsidžiaugė, kad atėjo dukra. Lankydamas mamą, nusinešė balta chalatą, buvo pasiruošusi pabudėti, jei taip atsitiktų, uždegti žvakę. Janinai neleido pasilikti palatoje prie mirštančios motinos, išstumė iš palatos. Jinai pasilikio koridoriuje, prie durų. Netrukus išgirdo šurmuli palatoje ir bandė išveržti į vidų. Pamatė, kad mirštančią motiną bando reanimuoti gal kokie šeši žmonės baltais chalatais. Janina paprašė, kad leistų uždegti žvakę. Neleido, išstumė pro duris. Tik po keliolikos minučių jleido... Mamutė jau buvo uždengta paklode. Tai buvo žiauru – neleisti dukrai pasilikti prie

mirštančios motinos... Tai buvo 1989 metų gegužės 6 dieną.

Po keleto metų Saulius vedė, o aš išvažiavau į Vilnių, prisiglaudžiau tremtinį namuose. Buvau parašiusi prašymą butui gauti. Čia gyveno daug to paties likimo garbingų žmonių: rašytojas Alekna, mokytojų seminarijos direktorius Mičiulis, partizanas Trakimas su žmona, partizanas Žukauskas, Masiukonis, Šiuša, kitų pavardžių jau neprišimenu, Marytė Štarulytė – buvusi partizanė. Visi dar buvo stiprūs, sveiki, įdomūs. Sekmadieniais pas mus atvažiuodavo Monsinjoras Vasiliauskas. Jis koncelebruodavo šv. Mišias. Aplankydavo žurnalistai, žmonės iš užsienio ir šiaip daug garbingų svečių. Savo režisieriu turėjome, filmuodavo įvairiomis progomis, jis buvo kaip metraštinkas. Daug keliavome, žinoma, tik po Lietuvą.

Brangus žmogus

2000 metais susipažinau su būsimu trečiuoju vyru. Tai buvo garbingo amžiaus žmogus, buvęs Vorkutos politinės kaliny, karys savanoris, Lietuvos patriotas, nuoširdus, malonus žmogus, inžinierius, našlys, savo vaikų neturėjo. Du metus iš Kauno važinėjo pas mane, kalbino tekėti už jo. Turėjo Kaune trijų kambarių butą. Aš taip pat laukiau Vilniuje buto. Nenorėjau išvažiuoti iš Vilniaus, tai buvo man antri namai. Čia

vaikai, tévai palaidoti, dvi sesutės su šeimomis gyvena.

2002 metais nuėjau į savivaldybę pašiteirauti, kada galėtų man paskirti butą. Tarnautoja labai nemandagiai man paaškino, kad jei jau turiu stogą virš galvos, tai ko čia ieškau... Butai čia priklauso tik gržtantiems iš Sibiro. Išėjau su ašaromis akyse, pasitariau su savais ir nutariau tekėti už Juozo.

Jis buvo vyresnis 17 metų, aš jau turėjau 72 metus. Susituokėme, gražiai pragyvenome 13 metų. Sveikata abiejų menkėjo, bet vienas kitam padėdavome pasiguosdamis, užjausdamis vieną kitą, ir pabendrauti buvo su kuo, juk sūnūs turėjo šeimas, vaikus, savo rūpesčius, nebuvu laiko jiems prie manęs sėdėti.

Po trijų santuokos metų gavau žiną, kad valstybė skyrė man Vilniuje vieno kambario butą. Kadangi abiejų sveikata silpnėjo, daug negalvodami persikraustėme į Vilnių, prie vaikų, nes mums jau buvo reikalinga pagalba.

Gražiai sutarėme, vienas kitą supratome. Juozas mano vaikus mylėjo, nes savo vaikų neturėjo, vadino juos „mano išsvajoti sūnūs“. Vaikai jis taip pat nuoširdžiai mylėjo.

Mirė 2015 metais, eidamas 102-uosių metus. Likau viena tarp keturių sieñų. Labai man jo trūksta. Mielas, brangus buvo žmogus, buvau su juo laiminga.

Parengė dr. Janina SYVOKIENĖ